

Juhász Réka:

Kérdés- és felelet a 450 éves Heidelbergi Kátéről



„Hogy ez legyen a biztos útmutatás és szilárd alap a lelkipásztorok és a tanítók számára is, hogy ne csak maguk kedve szerint, meggyőződésüket esetleg napról napra változtatva, végezzék munkájukat, hanem jó egyetértésben s egy véleményen legyenek.“



Ezekkel a szavakkal látta el Pfalz választófejedelemé, III. Frigyes a Heidelbergi Káté első kiadását, mely a mai napig „útmutatásul és szilárd alapként“ szolgál a magyar reformátusságban.

A helvét hitvallású (református) egyházak világszerte – köztük a Magyar Református Egyház is – a 2013-as évet a „hitvallás évének” nyilvánította. Ebből az alkalomból egy kérdés-felelet csokorral emlékezünk a Kátéről és a Kátéből:

1. Milyen formát és tartalmat jelöl a „KÁTÉ” kifejezés?

A Káté a görög eredetű „katechesis” szó rövidítése. Olyan műfajt jelöl, amelyben a szóbeli tanításhoz hasonlóan a téma **kérdés- és felelet formában** kerül feldolgozásra. A mindenkori Káté írói ezzel a formával arra törekedtek, hogy a benne foglaltakat minél rövidebben, egyszerűbben és értehetőbben foglalják össze.

A hitvallás ilyen formában a gyülekezeti vallásoktatásban jelentett nagy segítséget, és mintegy „vallási útmutatóként” szolgált minden hívő ember számára.

2. Hogyan keletkezhetett egy „kálvinista” hitvallás többségében „lutheránus” területen, Heidelbergben?

Pfalz választófejedelemé, III. Frigyesre igen nagy hatással volt Kálvin, és a svájci reformáció és **1560 után** hivatalosan is áttért a kálvinizmusra. A művelt és bölcs fejedelem szívügyének tekintette, hogy fejedelemségében egységessé váljon a reformáció, ezért a heidelbergi egyetem Kálvin tanait követő teológusaitól (Ursinus Zakariás és Olevianus Gáspár) egy olyan hitvallás összeállítását kérte, amelyből mindenki könnyen megtalálhatja, megismerheti és megértheti a korszak vitás vallási kérdéseire adandó, a Biblián alapuló helyes választ. Így született meg a Heidelbergi Káté első kiadása 1563 januárjában, a következő cím alatt: *„Catechismus oder christlicher Unterricht, wie er in Kirchen und Schulen der kurfürstlichen Pfalz getrieben wird.”*

3. Milyen hatása volt a Heidelbergi Káténak az akkori vallási viszonyokra – viszályokra?



A reformáció helvét irányának felvállalása a Német-római Birodalom akkori vallási és politikai viszonyai között nem volt egyszerű feladat. Az augsburgi vallásbéke (1555) a katolikus „vallás”¹ mellett csak a reformáció lutheri ágához tartozók hitgyakorlását ismerte el és engedélyezte a Német-római Birodalom (egyes) fejedelemségeiben.

III. Frigyes választófejedelemet vallási és főként politikai elszigeteltség és kirekesztés fenyegette „reformátussága” miatt. Ezért volt szükség arra, hogy a vallási ügyekben hozott döntését, teológiailag biztos alapokra helyezve, reprezentatív formában a német rendek elé bocsássa, abban a reményben, hogy a reformáció helvét ága ezáltal létjogosultságot nyer a birodalomban.

A „gyakorlatias” Káté mellett egy „hivatalosabb” formájú hitvallásra is szükség volt. A fejedelem Bullinger Heinrich, zürichi reformátor segítségét kérte, aki válaszul a kálvini reformációt követő gyülekezetek 1536-ban kiadott közös állásfoglalását, a Helvét Hitvallást – valamelyest átdolgozott formában – a fejedelem rendelkezésére bocsátotta. A fejedelem Bullinger által átdolgozott hitvallást II. Helvét Hitvallás néven 1566-ban Heidelbergben kinyomtatta, majd a birodalmi gyűlés elé terjesztette.

Az 1566-os augsburgi birodalmi gyűlésen a császár felszólította a fejedelemet, hogy szüntesse be a kálvini tanok hirdetését. III. Frigyes ellenállásával és hitbeli meggyőződésével azonban mély benyomást és rokonszenvet keltett Luther tanait követő fejedelmekben.

Ennek eredményeként a reformáció „helvét iránya” – bár törvényileg még nem, de gyakorlatilag igen – megtűrt „vallásnak” minősült a német birodalomban is.

(A reformáció helvét ágához tartozók szabad vallásgyakorlatát a Német-római Birodalomban törvényileg először az 1648-as westfáliaia béke artikulusai biztosították.)

4. Hogyan vált a Heidelbergi Káté a magyar reformátusok hitvallási iratává?



A Kátéről 1563-ban latin fordítás is készült a heidelbergi „műhelyben”, így más nemnémet területeken (mint a mai Hollandia vagy Magyarország) is hamar elterjedhetett.

Nagy visszhangra különösen a három részre szakadt Magyarország keleti felében, az Erdélyi Fejedelemségben talált: Dávid Ferenc (később unitárius prédikátor) megbízásából a latin szöveg már 1564-ben Kolozsvárott is nyomdába került.

A Káté szélesebb körben való elterjedésének feltétele a szöveg magyarra fordítása volt, melyre Huszár Dávid Pápa prédikátora és a város első nyomdájának alapítója vállalkozott. Így jelenhetett meg 1577-ben magyarul „*A keresztény hitről való tudománynak rövid kérdésekben foglaltatott sommája*” címmel. A cím, melyből nem derül ki egyértelműen a Heidelbergi Kátéval való szoros rokonság, óvatosságra utal. Ahogy a Német-római Birodalom többi részén, úgy a Habsburg uralom alatt álló nyugati-magyar területeken (Királyi Magyarországon) sem ismerték el a helvét irányt „bevett vallásként”

¹ Ma a kereszténység különböző hitvallási irányait (református, evangélikus stb.) **felekezet**nek nevezzük. A vallás kifejezés tágabb fogalom.

egészen 1648-ig.

Ezzel szemben a reformációt nagy mértékben támogató Erdélyi Fejedelemségben a II. Helvét Hitvallást a reformátusok már 1567-ben alaphitvallási iratuknak nyilvánították a debreceni zsinat alkalmával. (Az Erdélyi Fejedelemségben az 1568-as tordai országgyűlés Európában elsőként biztosította a katolikus és evangélikus hitűek mellett mind a reformátusok mind az unitáriusok szabad vallásgyakorlását.)

5. Milyen aktualitása van ma egy 450 évvel ezelőtt, Heidelbergben írott Káténak?



A Magyarországi Református Egyházban a Káté máig a gyülekezeti hitoktatás szerves része – éppen formája és világosan, érthetően, tömören megfogalmazott tételei miatt maradhatott meg a népszerűsége. A konfirmáció alkalmával a Káté kérdéseinek és válaszainak segítségével ismerkedhetnek meg konfirmandusaink egyházunk tanításával, és a gyülekezeti hitoktatásban használatos tankönyvünk (Szénási Sándor: Megtaláltuk a Messiást!) is nagymértékben a Káté-ra épül.

6. Az utóbbi hónapokban élénk eszmecsere folyt a Káté új magyar fordítása körül, melynek 80. kérdésében magyarázat nélkül benne maradt a „kárhuzatos bálványimádás” kifejezés a katolikus misére vonatkozóan. Hol tart most a vita?

A Káté körüli vita még nem zárult le. Csak akkor fogadható el az új fordítás, ha az egyetemes konvent felől is megerősítést nyer.

Az új fordítás szövege egy Fordító Bizottság által készült. A bizottság a 80. kérdést illetően azzal a kéréssel (határozati javaslattal) fordult a zsinat elé, hogy a „kárhuzatos bálványimádás” kifejezés zárójelben és lábjegyzettel ellátva jelenjen meg **a főszövegben** a következő indokkal: *„A kifejezést csak a történelmi hűség kedvéért hagytuk a szövegben. Amit a 16. században a Káté szerzői jónak láttak, azt ma már – mint római katolikus hittestvéreinket bántó kitétel – nem használjuk.”*

A név szerinti szavazáson a Zsinat (17 igennel és 57 nemmel) elutasította ezt a határozati javaslatot, és a kifejezést meghagyta eredeti formájában lábjegyzet nélkül azzal az érveléssel, hogy **az új fordítás bevezetője részletesen kitér a szöveg keletkezésének politikai és vallási körülményeire.**

7. Mit jelent nekem személy szerint a Káté?



A káté nekem személy szerint nagy segítséget jelent: a rövid, tömör kérdések és a hozzájuk tartozó válaszok mentén mindig gyorsan megtalálom az egyes (éppen aktuális) hitkérdéseimre vonatkozó, Biblián alapuló református tanítást. Nagyon jó segédeszköz a prédikációra készüléskor, vagy egyéni csendességhez, mert az egyes válaszok után a témára vonatkozó bibliai igehelyet is feltünteti és a 2001-ben megjelent kisméretű példány a kabátzsebemben is elfér. Hogy van-e kedvenc részem? – Igen van: a „háládatosságról” és az „imádkozásról” szóló rész – igazi gyakorlati útmutatás.

J.R.